

Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt: 57, Sayı: 57, 2017, 279-282
DOI: 10.26561/iutded.370922

Kitâbiyât / Book Review

Ahmet Bican Ercilasun, *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016, 757 s. ISBN: 978-975-995-781-0 (Tanıtma)

Ümran Yaman¹

¹Ar. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye

Sorumlu yazar/Corresponding author:

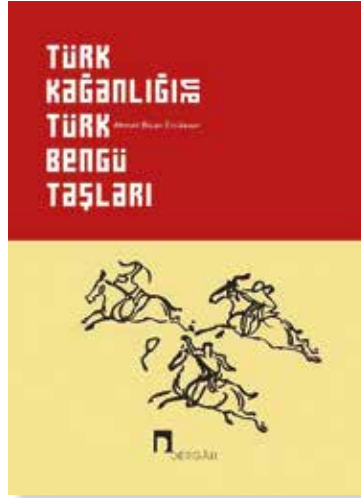
Ümran Yaman,
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: umranyam@istanbul.edu.tr

Geliş tarihi / Date of receipt: 07.11.2017

Kabul tarihi/Date of acceptance: 07.11.2017

Atıf/Citation:

Yaman, Ümran. "Kitap tanıtım: Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları, Ahmet Bican Ercilasun." *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 57, Sayı: 57, 2017, s. 279-282. 10.26561/iutded.370922

Köktürk bengü taşları, buldukları tarihten itibaren dünya genelinde çok sayıda araştırmamanın konusu olmuş, özellikle Köktürk alfabesinin çözüldüğü 1893 yılının ardından öncelikle Türk dili olmak üzere birbirinden farklı birçok bilim dalında bu anıtlar üzerine yayınlar yapılmıştır. Ahmet Bican Ercilasun, *Türk Kağanlığı Ve Türk Bengü Taşları* adlı eseriyle; Köktürk tarihi, kültürü, alfabesi, dili, bengü taşlar hakkında yapılan tüm çalışmalar, Köl Tigin, Bilge Kağan ve Tunyukuk bengü taşlarının tahlili gibi çok zengin bir içerikle bu alana eşsiz bir kaynak sunmuştur.

Ahmet Bican Ercilasun, "Sözbaşı" ile bengü taşların Türklük için öneminden, eseri kaleme alış amacından, yararlandığı başlıca kaynaklardan, kullandığı yöntem ve ortaya koyduğu farklı yaklaşımlardan kısaca bahsederek eserin genel çerçevesini çok anlaşılır biçimde okuyucuya aktarmıştır.

Eser, başlıklandırma açısından iki ana bölümden meydana gelmekle beraber bengü taşların bulunduğu kısım da ayrı bir bölüm olarak düşünülebilir. İlk kısım "Türk ve Türk Kağanlığı" adını taşır. Bu bölümde, daha önce bengü taşlar üzerine yapılan yayınlardan farklı olarak ayrıntılı bir biçimde Türk kağanlığının tarihi anlatılır. Aktarılan bilgilerin birçok alt başlık halinde kronolojik sıra gözetilerek verilmesi, olay sırasının sistemli bir biçimde hafızaya alınabilmesini sağlamaktadır. Yazar, öncelikle tarihi kaynaklardaki rivayetleri karşılaştırarak Türklerin efsanevi kökeni hakkında hem konu üzerinde daha önce çalışmış bilim adamlarının hem de kendisinin görüşlerini ortaya koyar. Ardından Köktürklerin yaşadığı coğrafyayı daha iyi anlayabilmek ve tarih içinde sahip oldukları konumu ortaya koyabilmek için genel hatlarıyla 6. yüzyılda mevcut kavimlerin kökenlerinden ve söz konusu zamandaki durumdan bahseder. Daha sonra Köktürklerin birinci dönemi konu edilir. Köktürkler ile ilgili en eski bilgileri nakleden kaynaklar belirtilerek söz konusu zamandan Bumın'ın "il kağan" olarak bağımsızlığını ilan etmesi ve ölümüne kadarki süreç üzerinde durulur. Çin kaynaklarındaki malumata göre Köktürklerin âdetleri ile makam ve rütbeleri hakkındaki bilgiler, Köktürk kağanları, takip ettikleri siyaset, düzenledikleri seferler ve yaptıkları savaşlar; ayrıca özellikle Çin kaynaklarında belirttiği ölçüde fiziki ve karakteristik özellikleri nakledilir.

Köktürklerin ikinci dönemi, özellikle bengü taşların doğrudan tarihi bilgilere kaynaklık etmesi bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Köktürk Hanedanının sona ermesi ve Batı Köktürklerin çocuklarının Türgiş devletini kurmasından bahseden kısım ile bu bölüm noktalanır.

İkinci bölüm "Türk Bengü Taşları" ismini taşımaktadır. Ahmet Bican Ercilasun, anıtları diktirenlerin bu yazılı taşlara "ebedî, ölümsüz taş" anlamında "bengü taş" adını verdiğini, dolayısıyla bu taşlar için "kitabe" terimini kullanmanın doğru olmadığını belirtir. Bundan başka "yazıt" kelimesinin de Cumhuriyet döneminde "kitabe" karşılığında türetilmiş bir kelime olduğu için kullanılmaması gerektiğini ifade eder (s. 340). Bu bölüm, bengü taşlar hakkında yazılış yeri, tarihi vb. gibi klasik bilgilerin verilmesinin yanında, taşların hem dil hem de kültür tarihi bakımından bir bütün halinde incelenmesi sebebiyle büyük önem

arz etmektedir. Bölümde taşların bulunuşu, Köktürk yazısının çözülüşü, Köktürk alfabesi ve bu alfabenin kökeni hakkındaki görüşlerden bahsedilir. Yazar, söz konusu görüşleri maddeleştirerek aktardıktan sonra bu konuda kendi fikirlerini belirtir; ardından Viktor G. Guzev ile Sergey Klyaştornyı'nın 1993'te ortaya koydukları ve Guzev'in 2000'de sunduğu bir bildiri ile geliştirip sistemleştirdiği teorinin konuyu çözdüğünü ve Köktürk alfabesinin Türk icadı olduğunu kesin şekilde ispat ettiğini söyler (s.357). Teoriyi özetleyerek naklettikten sonra bununla ilgili bazı eleştirilerde de bulunur. Daha sonra Köktürk yazısının imla, dil, ses ve biçim özellikleri üzerinde durur. Bu kısımda dikkat çekici bir başka özellik ise, Ercilasun'un, Köktürkçenin ses özelliklerini bugünden geriye doğru bir bakışla göstererek bir Türkiye Türkçesinin bu farklılıklara dikkat etmek suretiyle kelimelerin Köktürkçedeki biçimini tasarlayabileceğini ifade etmesidir. Bundan başka, taşların söz dizimi ve söz varlığı ortaya konular, ardından tarih bilimine yardımcı oluş biçimi ve edebî yönden yapılan değerlendirmeler hakkında bilgi verilir. Günümüze kadar yapılan inceleme ve tespitler ele alındıktan sonra Ahmet Bican Ercilasun, "Bengü Taş Metinlerini Edebî Bakımdan Yeniden Değerlendirme" başlığı altında metinleri kompozisyonları ve üslup özellikleri bakımından tahlil eder.

Bengü taşların modern edebiyattaki yansımaları da işlenerek bu sayede edebiyatımızın ilk ürünleri sadece yazıldıkları çağın içinde incelenmekle bırakılmayıp günümüzün konuyla ilgili edebî his ve fikirleri ile bir köprü kurulur. Ercilasun'a göre Nihal Atsız'ın romanlarının yeni baskıları, 1990'dan itibaren Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarına kavuşması ve yine bu tarihten sonra Köktürkler ile bengü taşlar üzerine yapılan çalışmaların artması, son dönemde konuyla ilgili romanlarda âdeta bir patlama yaşanmasını sağlamıştır.

İkinci bölümde ayrıca bengü taşlara yansıtılan dünya ve devlet görüşü de incelenir. "Bodun", "il", "kagan" kavramları üzerinde etraflıca durulmuş; hanedan üyeleri, beyler, hiyerarşi, ülke sınırları, devlet merkezi ve uluslararası ilişkiler; öncelikle bengü taşlar ve destekleyici olarak Çin kaynakları aracılığıyla ortaya koyulmuştur.

Bengü taşlar üzerinde yapılan çalışmalar, bölümdeki ana kısımlardan biridir. "Belgeleme, Okuma, Aktarma, Çeviri ve Sözlük Çalışmaları", "Metinlerin İçeriği Üzerine Çalışmalar", "Gramer Çalışmaları", "Edebiyat Çalışmaları" kronolojik bir sırayla maddeleştirilerek, birçoğunun da ana hatları çizilerek listeler halinde verilmiştir. Bu çalışmalar Türk dili ve edebiyatı uzmanlık alanı ile sınırlı kalmamış, bunun yanında "Tarih ve Arkeoloji Çalışmaları", "Sosyal ve Ekonomik Hayat, Siyaset, İdeoloji ve Hukukla İlgili Çalışmalar"a da yer verilmiştir. Bengü taşlarla ilgili yapılan bilimsel toplantılar anlatılmıştır. Bunun yanında bakım, onarım, kazı ve koruma çalışmaları nakledilmiştir. Bütün bunlar yine aynı kronolojik listeleme esası gözetilerek sistemli bir biçimde eserde yer almıştır. Özellikle bu kısımda bulunan fotoğraflar, hem anlatılanları somutlaştırması, hem de Ahmet Bican Ercilasun'un bu alanda gerçekleştirdiği çalışmaları yansıtması bakımından güzel bir ayrıntı olarak kendini göstermektedir.

Eserde s. 481- 493 arasında yer alan “Kaynaklar” kısmı, her eserde bulunması gereken bibliyografya bölümü olarak değil; konu üzerinde etraflıca çalışmak isteyen araştırmacıların görmesi gereken eserler olarak değerlendirilmelidir.

“Türk Bengü Taşları” adı altında Köl Tigin, Bilge Kagan ve Tunyukuk bengü taşlarının metinleri verilmiştir. Metinlerin önce özgün biçimleri, ardından transkripsiyonları ve Türkiye Türkçesine aktarılmış şekilleri eserde yer almaktadır. Arada bengü taşların fotoğrafları ve yer yer ayrıntılı görüntüleri de eklenmiştir. Metinlerin ardından gerek yazarın, gerekse daha önce bengü taşlar üzerine çalışan bilim adamlarının okuyuş tercihleri ve göz önünde tutulması gereken noktalar, “Notlar” kısmında aktarılmıştır. Son olarak metinlerin sözlük ve dizinine yer verilmiştir.

“Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları” adlı bu eser, hem bu alanda uzun yıllar çalışmış, Köktürk bengü taşları denince akla gelen ilk isimlerden olan Ahmet Bican Ercilasun’un kıymetli bilgi birikimini, tecrübelerini, görüşlerini ortaya koyması, hem de bengü taşların her yönüyle incelenerek okuyucuların zihninde tarihi, kültürel, dilsel, edebi ve arkeolojik bütünlüğü sağlayabilecek yegane eser olması sebebiyle Türk kültürü, Türk tarihini öğrenmek isteyen herkesin, “millî adını ve kimliğini merak eden bütün Türklerin” kütüphanesinde olması gereken bir temel eserdir.